

УСПРЫМАННЕ ТВОРЧАСЦІ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА Ў БАЛГАРЫІ

С. І. САМАХВАЛ^{1*}

^{1*}Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Раскрываюцца асаблівасці ўспрымання творчасці М. Багдановіча ў Балгарыі. Праводзяцца тыпалагічныя паралелі паміж яго паэзіяй і вершамі шэрагу балгарскіх аўтараў, на падставе чаго вылучаюцца заканамернасці праяўлення падобных і адрозных рыс у творах беларускага і балгарскіх паэтаў. Апісваюцца матэрыялы па вывучэнні ў Балгарыі творчасці М. Багдановіча, прасочваецца яе рэцэпцыя на аснове аналізу газетных і часопісных артыкулаў, уступных слоў да зборнікаў твораў, літаратуразнаўчых прац балгарскіх і беларускіх даследчыкаў. Аспекты ўспрымання творчасці М. Багдановіча раскрываюцца на шырокім гістарычным фоне, што дазваляе больш канкрэтна зразумець адносіны балгараў да літаратурнай спадчыны знакамітага беларуса. Закранаюцца пытанні рэцэпцыі твораў беларускага класіка ў некаторых іншых славянскіх краінах, што дазваляе дапоўніць уяўленне аб балгарска-беларускіх літаратурных узаемаадносінах.

Ключавыя словы: рэцэпцыя; пераклад; успрыманне; літаратурныя сувязі; тыпалагічныя падабенствы; аналіз; М. Багдановіч; Балгарыя.

ВОСПРИЯТИЕ ТВОРЧЕСТВА МАКСИМА БОГДАНОВИЧА В БОЛГАРИИ

С. И. САМОХВАЛ¹⁾

¹⁾Белорусский государственный университет,
пр. Независимости, 4, 220030, г. Минск, Республика Беларусь

Раскрываются особенности восприятия творчества М. Богдановича в Болгарии. Проводятся типологические параллели между его поэзией и стихотворениями ряда болгарских авторов, на основании чего выявляются закономерности проявления схожих и отличительных черт в произведениях белорусского и болгарских поэтов. Описываются материалы по изучению в Болгарии творчества М. Богдановича, прослеживается его рецепция на основе анализа газетных и журнальных статей, вступительных слов к сборникам произведений, литературоведческих работ болгарских и белорусских исследователей. Аспекты восприятия творчества М. Богдановича раскрываются на широком историческом фоне, позволяющем конкретнее понять отношение болгар к литературному наследию знаменитого белоруса. Затрагиваются вопросы рецепции произведений белорусского классика в некоторых других славянских странах, что позволяет дополнить представление о сфере болгарско-белорусских литературных взаимоотношений.

Ключевые слова: рецепция; перевод; восприятие; литературные связи; типологические сходства; анализ; М. Богданович; Болгария.

Образец цитирования:

Самахвал С. І. Успрыманне творчасці Максіма Багдановіча ў Балгарыі // Веснік БДУ. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагагіка. 2016. № 2. С. 18–24.

For citation:

Samakhval S. I. The perception of Maksim Bahdanovich's creative works in Bulgaria. *Vesnik BDU. Ser. 4, Filalogija. Zhurnalistyka. Pedagogika*. 2016. No. 2. P. 18–24 (in Belarus.).

Автор:

Сергей Иванович Самохвал – преподаватель кафедры славянских литератур филологического факультета.

Author:

Sjargej Samakhval, lecturer at the department of slavic literatures, faculty of philology.
samakhval-s@yandex.ru

THE PERCEPTION OF MAKSIM BAH DANOVICH'S CREATIVE WORKS IN BULGARIA

S. I. SAMAKHVAL^a

^aBelarusian State University, Nezavisimosti avenue, 4, 220030, Minsk, Republic of Belarus

The article describes the characteristics and patterns of perception of M. Bahdanovich's creative works in Bulgaria. Conducted comparative typological literary parallels with the work of a number of Bulgarian poets, on the basis of which revealed similar patterns of symptoms and the distinguishing features of poetry. We give a description of the materials for the study of creativity M. Bahdanovich in Bulgaria and directly his poetry. Analysis of newspaper and magazine articles, the introductory words to the collection of works, literary works of Bulgarian and Belarusian researchers allows to systematically trace the reception of creativity Belarusian writer. Aspects of perception of creativity M. Bahdanovich revealed a broad historical context, allow individual understand the attitude of Bulgarians to the creative heritage of the famous Belarusians writer and the Belarusian literature in general. And affected the perception of the Belarusian classic moments in some other Slavic countries, which allows supplement of the scope of the Bulgarian-Belarusian literary relations.

Key words: reception; translation; perception; literary connections; typological similarity analysis; M. Bahdanovich; Bulgaria.

Творчасць Максіма Багдановіча – з'ява ўнікальная ў гісторыі не толькі беларускай, але і сусветнай літаратуры. За вельмі кароткі час жыцця М. Багдановічу ўдалося стварыць выдатныя ўзоры паэзіі, прозы, крытыкі і перакладаў.

Балгарскі чытач змог пазнаёміцца з творами нашага класіка толькі ў другой палове ХХ ст., калі яны ўпершыню былі перакладзены на балгарскую мову. Галоўная прычына такой запозненасці бачыцца ў тым, што М. Багдановіч не належаў да сацыялістычных паэтаў, чыя творчасць найперш прэзентавала літаратуру БССР – частку савецкай літаратуры – за мяжой. Аднак не толькі змест твора вызначае яго мастацкую вартасць. Нават калі б спадчына М. Багдановіча абмяжоўвалася вершамі пра прыроду, ён застаўся б зоркай першай велічыні ў беларускай паэзіі. Нездарма яшчэ ў самых ранніх артыкулах пра творчасць паэта крытыкі адзначалі: «Прырода жыла перад ім мо болей, як перад іншым песняром, бо ён насыляў яе не толькі сваім перажытым, але і ўсім глыбока мінулым народнае творчае фантазіі»¹ [1, с. 110].

Тым не менш, каб гэту зорку разгледзець, асэнсаваць і ўсвядоміць вартасці творчасці беларускага класіка, балгарскім перакладчыкам і крытыкам спатрэбіўся час. Імя М. Багдановіча згадвалася сярод іншых яшчэ ў 1939 г. у артыкуле балгарскага літаратуразнаўцы М. Марчэўскага, прысвечаным беларускай літаратуры і змешчаным у «Малой літаратурнай энцыклапедыі» [2]. Аднак прачытаць вершы паэта доўгі час балгарам не ўдавалася. У артыкуле «Балгарская літаратура і М. Багдановіч» Р. Станкевіч пералічвае зборнікі, у якіх друкаваліся першыя пераклады твораў беларускіх паэтаў на балгарскую мову: «Росица» (1940), «Славянски поети» (1946), «Поэзия на труда» (1947), «Жената в социалистически страни» (1951), «Природа» (1954), «Поэзия на победата» (1955) – і сцвярджае, што «прыкладна ў гэты час [1940–1955 гг.] Х. Бербераў надрукаваў пераклады вершаў М. Багдановіча “Раманс”, “Не кувай ты, шэрая зязюля”, “Пагоня” і інш., адкрыўшы такім чынам новую старонку балгарска-беларускіх літаратурных сувязей» [3, с. 91]. На жаль, упэўніцца ў гэтым факце дастаткова складана праз недаступнасць названых зборнікаў. Да таго ж ніводны бібліяграфічны даведнік – напрыклад, «Светската художествена литература в България. 1944–1954» (Сафія, 1955), «Сувязі беларускай літаратуры з літаратурамі зарубешных славянскіх народаў. 1906–1962» (Мінск, 1963), «Белоруска художествена литература в България. 1920–1965» (Сафія, 1965) – звестак пра пераклады твораў М. Багдановіча не ўтрымлівае. Яго вершы не выдаваліся і ў серыі «Савецкія паэты», рэдактарам якой быў Х. Радеўскі.

Вырашальную ролю ў пашырэнні вядомасці М. Багдановіча ў Балгарыі адыграла выдадзеная ў 1971 г. кніга Г. Вылчава «Приобщения. Литературни контакти и аналогии», на старонках якой аўтар зазначыў, што беларуская літаратура як «раўнапраўны ўдзельнік у сучаснай сусветнай культуры дасягае прызнання паступова. Перш за ўсё пры ўзыходзе сузор'я трох паэтаў: Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча!»² [4, с. 45]. Пра апошняга балгарскі даследчык сцвярджаў, што ён «з зайздроснай эрудыцыяй і бездакорным густам перакладае на беларускую мову антычныя, еўрапейскія і сусветныя паэтычныя ўзоры, каб паказаць (і паказвае!) магчымасці сваёй роднай мовы. Ён не спалучае, як Колас, разнародных паэтычных і эпічных кампанентаў, але вытанчаны яго верш, з высакароднай думкай і эмацыянальнай свежасцю, не мае прэцэдэнта» [4, с. 45–46]. Такім чынам, насыпвала неабходнасць у перакладах вершаў неардынарнага прадстаўніка беларускай літаратуры пачатку ХХ ст.

¹Цытаты прыводзяцца з захаваннем лексічных і граматычных асаблівасцей арыгінала.

²Тут і далей пераклад наш. – С. С.

Напачатку, пэўна, даследчыкам здавалася, што цяжкасцей у прадстаўленні творчасці беларускага паэта на балгарскай мове не будзе. Аднак хутка стала зразумела, што кожны твор М. Багдановіча адметны і асаблівы: «Сваімі вершамі ён ніколі не быў задаволены. Ён іх, удасканальваючы, апрацоўваў доўга, рабіў гэта нават на смяротным ложы, і – каб жыў ён далей – усё б шліфаваў, абточваў, удасканальваў без канца» [5, с. 39], – узгадваў бацька пісьменніка. У выніку на пераклады твораў М. Багдановіча на балгарскую мову спатрэбілася нямала часу. Зборнік з паэтычнай і шматзначнай назвай «Златны струны» («Залатыя струны») пабачыў свет толькі ў 1984 г. Перакладчык Х. Папоў здолеў вельмі дакладна перадаць змест і стылістыку 85 твораў паэта, што ўвайшлі ў кнігу.

Распачынаўся зборнік уступным артыкулам С. Уладзімірава «Двойное жыццё Максіма Багдановіча», у якім аўтар засяродзіў увагу на надзвычай нялёгкіх варунках жыцця пісьменніка і складанай барацьбе, сумяшчэнні ў душы паэта «ўнутранага беларускага» і «знешняга расійскага» свету. У артыкуле выказана цікавая здагадка адносна таго, што славы артыкул Максіма Горкага «Пра пісьменнікаў-самавукаў» у часопісе «Современный мир» (1911, № 2) з’явіўся не без удзелу бацькі паэта, А. Багдановіча. Сапраўды, выказаная думка небеспадстаўная, бо нам добра вядома, што А. Багдановіч сябраваў з Максімам Горкім, а сям’я Багдановічаў пэўны час жыла ў Ніжнім Ноўгарадзе, адкуль родам класік рускай літаратуры. Гэты факт цікавы яшчэ і тым, што згаданы артыкул у выніку надаў імпульс не толькі беларуска-расійскім літаратурным сувязям, але пазней праз рускую (савецкую) крытыку папулярываваў і беларускую літаратуру ў Балгарыі. Не выключана, што творы Янкі Купалы і Якуба Коласа (на той час толькі ў рускім перакладзе) набывалі вядомасць у Балгарыі дзякуючы цёпламу водгуку на іх Максіма Горкага, чыё меркаванне з’яўлялася аўтарытэтным як для савецкай, так і для балгарскай прагрэсіўнай літаратурнай крытыкі.

Зборнік М. Багдановіча «Залатыя струны» прадстаўляе паэзію, якая выклікала і да гэтага часу выклікае шмат спрэчак (і не толькі ў балгарскай літаратурнай крытыцы), паколькі ў ёй надзвычай удала спалучаюцца традыцыі і наватарства. Агульнавядома, што адну з функцый сваёй паэзіі М. Багдановіч бачыў у тым, каб сцвердзіць беларускую мову як мову высокамастацкай творчасці, а не толькі як гаворкі «простага люду». Жанравую разнастайнасць свайго зборніка «Вянок» паэт тлумачыў наступным чынам: «За беларускай мовай не хочучь прызнаць самастойнасці і самабытнасці. Не хочучь дапусціць і думкі, што на гэтай мове можна выразіць усе рухі чалавечай душы і даць любую літаратурную форму. Я сваёй кніжачкай [зборнікам “Вянок”] хацеў паказаць, што ўсё гэта магчыма. А для гэтага патрэбна было беларускую мову паставіць побач з еўрапейскімі мовамі» [6, с. 49–50]. Часта цытуецца і наступнае выказванне паэта: «Не трэба цяпер, канечна, ісці ў чыжыя людзі, шукаючы глыбокіх і трывожных дум, чулага і хвалюючага пачуцця, душу радуючай красы. Не трэба, бо і ў саміх ёсць. Мала таго, самі яны могуць да нас звярнуцца, бо іншы раз таго, што маем мы, не знойдзецца ў іх. І гэта не толькі таму, што ў нас ёсць пісьменнікі зусім іншага духу. <...> І не толькі таму, што яны апісваюць беларускае, мала дзе вядомае жыццё. Не, і апырч гэтага знойдзецца шмат чаго, вось хаця б і нацыянальнае пачуццё; не звінелі, ды і не могуць зазвінець у расійцаў, напрыклад, яго струны так, як у нашай пісьменнасці. І ясным робіцца праз гэта, што не толькі нашаму народу, але і ўсясветнай культуры нясе яна свой дар» [7, с. 228–229].

Кожная нацыя мае сваіх місіянераў. Дзейнасць часам адной з такіх асоб з’яўляецца ядром фарміравання нацыянальнай самасвядомасці. Беларуская адраджэнская місія М. Багдановіча ў многім супадае з місіяй Н. Герава (1823–1900) у Балгарыі. Трэба сказаць, што падабенстваў паміж постацямі паэтаў нямала. Абодва нарадзіліся ў сям’ях настаўнікаў і першую адукацыю атрымалі дома. Яднае іх і непадробны інтарэс да народнага слова і песні, а таксама тое, што абодва былі разлучаны са сваёй радзімай, з той толькі розніцай, што М. Багдановіч змушана – у сувязі з перездам бацькі па службе, а Н. Гераў – дзеля навучання ў Адэскай гімназіі (1839–1842), а затым у Рышэльёўскім ліцэі (1842–1845) у Адэсе. Як адзначаў Г. Канстанцінаў, даследчык творчасці Н. Герава, «адалены ад радзімы і сваіх блізкіх, ён ахоплены настальгіяй: тут лёс яго Бацькаўшчыны раскрываецца яму з усім сваім трагізмам, і ён, натура адчувальная, паэтычная, вылівае свае пачуцці і тугу па радзіме ў вершах» [8]. Менавіта гэта туга па сваім краі ўвесь час адчуваецца і ў вершах М. Багдановіча. Бацька паэта ва ўспамінах заўважыў: «Магчыма, і лепей, як Майсей, зірнуць на зямлю абяцаную з вяршыні гары, з пэўнай узвышанасці і адаленасці, калі бачыш усё ў буйнай акрэсленасці і ў блакітнаватай смуге, не заўважаеш дробязі і штодзённасці, – тады магчыма будаванне ўзвышаных ідэалаў, тады магчыма ідэалізацыя прэзаічнай рэчаіснасці, тады раз’ядаючаму аналізу і сумненню няма за што ўчапіцца, тады можна ісці да мэты са светлай надзеяй і цвёрдай верай у поспех сваёй справы» [5, с. 26].

З мэтай даказаць насуперак многім скептыкам, што балгарская мова таксама прыдатна для прыгожай паэзіі, Н. Геравым была створана паэма «Стаян і Рада» (1845). У аснове гэтага ліра-эпічнага твора – народная песня пра дваіх трагічна закаханых. М. Багдановіч таксама не раз выкарыстоўваў

матывы народных песень, паданняў, легенд у сваіх творах. Ён ведаў не толькі беларускі, але і славянскі фальклор наогул, у тым ліку, як сцвярджаў бацька паэта, «песні сербскія і балгарскія» [5, с. 21], якія сам чытаў яму ў дзяцінстве. У эсе пра М. Багдановіча «Летапісец» У. Караткевіч разважаў: «Што дало яму вернасць погляду? Мне здаецца, фальклор. Адзіны з усіх народ не будзе не толькі сведчыць супраць сябе (на гэта многія не майстры), а і хлусіць. Гэта за яго робяць іншыя. А Паэт ведаў паэзію свайго народа як ніхто. Нездарма быў сынам этнографа. І, як кожны сапраўдны сын і вучань, перарос бацьку і настаўніка. У чым? У прыватнасці, у тым, што не паверыў сцвярджэнню аб аднастайнасці беларускай песні. І меў рацыю. Але мала таго – узбагаціў тую песню» [9].

Дасведчаны ў сусветнай літаратуры, М. Багдановіч, па сцверджанні А. Багдановіча, «любіў славянскіх паэтаў і амаль з усімі выбітнымі паэтамі чэхаў, харватаў, сербаў і балгар быў знаёмы па “Паэзіі славян” Гербеля» [5, с. 41]. І беларускі, і балгарскі паэты атрымалі адукацыю ў замежжы, былі знаёмы з лепшымі дасягненнямі сусветнага мастацтва і пры гэтым сцвярджалі сваё нацыянальнае – тое, што было для іх родным.

Набліжала М. Багдановіча і Н. Герава і тое, што яны, абапіраючыся на нацыянальныя набыткі, імкнуліся далучыць да еўрапейскай культуры ўласнае мастацтва.

Балгарскія даследчыкі, аналізуючы вершы М. Багдановіча, часта праводзяць тыпалагічныя паралелі паміж яго паэзіяй і творчасцю балгарскіх сімвалістаў, на якой адбіўся непасрэдны ўплыў еўрапейскага мыслення. Такі падыход, несумненна, мае падставы: М. Багдановіч жыў і працаваў у час дэкадансу. Яго захапленне еўрапейскай паэзіяй, пераклады яе на беларускую мову, вядома, аказалі ўплыў і на ўласную творчасць пісьменніка. Трэба адзначыць, што пануючыя ў сусветнай паэзіі ў канцы XIX – пачатку XX ст. дэкадэнцкія настроі з хваравітай адчувальнасцю, душэўнай апатыяй, крайнім індывідуалізмам і песімізмам, якія выяўляліся і ў творчасці маладога беларускага паэта, ніяк не ўпісаліся ў сцвярджэнне высокіх памкненняў і ідэалаў савецкай крытыкі. Цалкам слушнай з’яўляецца заўвага Р. Бязозкіна аб тым, што «ні адзін беларускі паэт не прынёс крытыцы столькі клопату, колькі М. Багдановіч» [10, с. 31]. І калі сучасныя літаратуразнаўцы шукаюць кампраміс у спалучэнні ў творчасці М. Багдановіча сімвалісткіх і імпрэсіяністкіх рыс з уласцівасцямі дэмакратычнай, народнай па духу тагачаснай беларускай літаратуры, то для савецкай крытыкі гэта было непрымальна: даводзілася або «секчы з-за пляча: ідэолаг беларускай буржуазіі, прадстаўнік упадніцкага мастацтва» [10, с. 31–32], або спрабаваць «апраўдаць», «выраўняць», «палепшыць» яго творчасць. Але, як бы там ні было, многія яе матывы відавочна пераклікаюцца з матывамі еўрапейскіх і рускіх пісьменнікаў-сімвалістаў.

Творы М. Багдановіча параўноўвалі з вершамі П. Верлена, А. Рэмбо, В. Брусавы, А. Блока, Д. Меражкоўскага і іншых паэтаў-мадэрністаў. Да іх ліку можна далучыць і цэлую плеяду балгарскіх паэтаў канца XIX – пачатку XX ст.: П. Славейкава, П. Яварава, Т. Траянава, Г. Мілева, Д. Дзюбелянава, Х. Ясенава, якія таксама трапілі пад модны дэкадэнцкі настрой. Маладыя балгарскія пісьменнікі пасля вызвалення іх радзімы ад турэцкага прыгнёту (1878) шмат падарожнічалі, вучыліся, жылі за межамі сваёй краіны, прагна шукаючы і здабываючы новыя імпульсы для паэзіі. Так, П. Славейкаў (1866–1912) вучыўся ў Лейпцыгскім універсітэце; у г. Лейпцыгу таксама ўдасканальваў свае веды па філасофіі і тэатральным мастацтве Г. Мілеў (1895–1925); П. Явараў (1878–1914) спазнаваў свет у замежных камандзіроўках у гарадах Нансі, Жэневе, Вене, Парыжы; Т. Траянаў (1882–1945) вучыўся і выконваў дыпламатычныя функцыі ў г. Вене. З Еўропы прыйшло іх захапленне новымі формамі і пафасам, нягледзячы на тое, што еўрапейскія літаратуры неслі песімістычныя настроі перадусім з прычыны паражэння Францыі ў Франка-прускай вайне ў 1870 г. і падзення Парыжскай камуны ў 1871 г. У гэтым заключаецца парадокс балгарскай літаратуры, якая, наадварот, мусіла б сцвярджаць радасць і захапленне пасля вызвалення краіны ад амаль пяцісотгадовага ярма і культурнага заняпаду. Аднак імкненне пісьменнікаў дагнаць сусветную літаратуру рабіла іх, паводле слоў П. Зарава, «нецяярлівымі <...> падатлівымі ўсякай модзе», прымушала верыць чужому, «часам толькі таму, што чужое, бо ідзе ад больш культурных» [11, с. 28].

Між тым, калі ў Балгарыі літаратуру развівала, узбагачала, няхай даганяючы і пераскокваючы эпохі, цэлая плеяда маладых паэтаў, то ў Беларусі гэту функцыю выконваў толькі М. Багдановіч, адарваны ад роднай зямлі. Верш «Мае песні», якім распачынаецца зборнік «Златны струны», настройвае балгарскага чытача на мінорны лад, але адначасова і папярэджвае, што песні, якія будуць гучаць у зборніку, не паўтараюць ідэй вершаў «Смута» П. Верлена: *Меня не веселит ничто в тебе... / Устал я жить, и смерть меня страшит...* (пер. Ф. Салагуба) ці «Скрадзенае сэрца» А. Рэмбо: *Слюной тоски исходит сердце, / Мне на корме не до утех...* (пер. М. Кудзінава). І гэту адрознасць перакладчыку Х. Папову ўдалося паказаць нават у адным радку: *Тьжни песни пня, за да се теша* ‘Смутныя песні спяваю, каб суцешыцца’. Верш «Мае песні» М. Багдановіча можа нагадаць балгарскаму чытачу скарочаны варыянт верша «Заклучена душа» («Замкнутая душа») Х. Ясенава, прычым паралелі можна знайсці не толькі

ў творчасці паэтаў, а і ў некаторых фактах іх біяграфій: абодва яны – аўтары адзінага выдадзенага пры жыцці зборніка, да таго ж у кожнага кніга выйшла за 4 гады да смерці («Вянок» М. Багдановіча, як вядома, пабачыў свет у 1913 г., а хвароба забрала паэта ў 1917 г.; зборнік Х. Ясенава «Рыцарскі замак» («Рыцарскі замак») быў выдадзены ў 1921 г., а знік паэт бясследна ў 1925 г.). Аднак, калі больш дэталёва параўнаць творы беларускага і балгарскага паэтаў, стане зразумела, што ў вершы М. Багдановіча вельмі шмат аптымізму. Хоць на першы погляд творы часткова падобны формай (абодва падзелены на часткі: у беларускім вершы 2 актавы, а ў балгарскім – 8), зместам: *Аз нямам дом, кьдето бездомен да почина* «Няма ў мяне дома, дзе б бяздомны мог спачыць», – скардзіцца лірычны герой Х. Ясенава; але ў вершы М. Багдановіча цепліца надзея і вера ў лепшае: *А як родную згадаю старану, / Сэрца сціснецца, і я пяць пачну, / Мо душу хоць трохі гэтым адвяду (А зямля родна спомня ли си аз, / свива се сьрцето и запявам с глас, / та дано със песен да го изцеля)*, тым часам як у Х. Ясенава, як і ў французскіх паэтаў, становішча лірычнага героя безвыходнае: *...плача и се смея – / и моят смях е пълен с безнадеждност* «...плачу і смяюся – / і мой смех поўны безнадзейнасці». Трэба сказаць, што тыпалагічныя паралелі можна выявіць не толькі пры параўнанні творчасці М. Багдановіча з паэзіяй балгарскіх сімвалістаў (напрыклад, вершаў «Смърт» («Смерць») Д. Дэбелянава, «Нощ» («Ноч») П. Яварава, «Ще дойде ден» («Прыйдзе дзень») Д. Баяджыева і адпаведна «Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...», «Ноч», «Прыйдзе вясна» М. Багдановіча), але і пры яе супастаўленні з вершамі іншых аўтараў («Песен на предачките» («Песня ткачых») Э. Багранны, «Роздум» («Размышление») С. Цанева і адпаведна «Слуцкія ткачыхі», «Жывеш не вечна, чалавек...» М. Багдановіча). Але, як слушна заўважае С. Уладзіміраў ва ўступным артыкуле да зборніка «Златні струны», гэта «наўрад ці самы трапны спосаб тлумачэння літаратурных з’яў» [12, с. 10], бо, нягледзячы на знешняе падабенства матываў і вобразаў многіх вершаў, у кожнага з паэтаў сваё мастацкае ўспрыманне свету, на творчасці кожнага па-рознаму адбіўся сімвалісцкі ўплыў. Прачытаўшы і асэнсаваўшы зборнік «Златні струны», балгарскі чытач зразумее, што М. Багдановіч – паэт самабытны, які не падзяляе праграмага песімізму сімвалістаў, на пярэдні план у яго вершах выходзяць усё ж пошукі «красы, і светласці, і прастору», гаворачы словамі самога паэта. Як эмацыянальна падкрэслівае А. А. Лойка, «не тон вершаў аб “краю родным, як выклятым Богам” стаў яе [паэзіі М. Багдановіча] першаасновай, – матывы жыццялюбства, жыццярадаснасці, квітнення далі ёй пафас, вечна маладую і неўвядальную красу» [13, с. 57]. Нельга не прызнаць, што жыццярадасныя вершы меў і Д. Дэбелянаў, – напрыклад, «Пролетни дни» («Вясновыя дні»), «Светла вяра» («Светлая вера»), «Пролетно утро» («Вясновая раніца») і пад., а таксама іншыя тагачасныя балгарскія паэты, хоць жыццесцвярджальны настрой не стаў вызначальнай рысай іх лірыкі.

Вершы ў зборніку «Златні струны» пададзены ў храналагічным парадку, што дазваляе прасачыць не столькі эвалюцыю поглядаў і настройў паэта, колькі іх пастаянства. Кніга заканчваецца вершам «Credo», у якім знаходзім такія радкі: *Ёсць толькі адна мудрасць жыцця, і я яе шаную, / Вось што кажа яна: / Калі хочаш праўдзіва ты жыць, дык пей чару люблю, / Але толькі да дна (Има мъдрост житейска, която сьрцето ми тачи, / чуй я ти и узнай: / за да кажеш “живях”, пий от всякоя чаша, обаче / я изпивай докрай)* [12, с. 112]. Як бачым, паэт сцвярджае шматбаковую цікавасць да свету, што праяўляецца не ў часовых і павярхоўных з’явах, а ў глыбокім і асэнсаваным падыходзе да яго. Хоць М. Багдановіч ведаў пра сваю невылечную хваробу, у яго паэзіі, як і ў творах П. Славейкава, які ўсё жыццё хварэў на паралюш, няма ўнутранага страху перад смерцю, адчуваецца спакойнае яе прадчуванне. У беларускай літаратуры не існуе столькі «перадсмяротных» вершаў, як у балгарскай: «На прощаване в 1868» («На развітанне ў 1868 г.») Х. Боцева, «Сиротна песен» («Сіротная песня») Д. Дэбелянава, «Прощално» («Развітальнае») і «Борбата е безмилостна жестока...» («Барацьба бязлітасна жорсткая...») Н. Вапцарава. Усе пералічаныя вершы маюць агульныя матывы: *Умря сиромях за правда, / за правда и за свобода...* «Памёр сіратаю за праўду, / за праўду і свабоду...» (Х. Боцеў); *Ала сьрце ми не скърби – / приневолен живя сирака / и за утеха, може би, / смъртта в победа ще дочака* «Аднак маё сэрца не смуткуе – / падняволены жыву сіратаю / і дзеля суцяшэння, магчыма, / дачакаюся смерці ў перамозе» (Д. Дэбелянаў); *Но в бурята ще бъдем пак със тебе, / народе мой, защото те обичахме!* «Але ў буры будзем разам мы з табой, / народ мой, таму што мы цябе любілі!» (Н. Вапцараў). Развітальнае ж чатырохрадкоўе М. Багдановіча «У краіне светлай, дзе я ўміраю...» цалкам супрацьлеглае настройм балгарскіх паэтаў. Беларускі аўтар сцвярджае, што ён «не самотны», нават паміраючы на чужой зямлі, бо «кнігу мае». І тут, напэўна, важна не столькі наяўнасць менавіта кнігі, колькі яе ўнутраны змест і сутнасць. Балгарскія паэты мелі не адну кнігу (за выключэннем Н. Вапцарава, пры жыцці якога выйшаў толькі том «Моторни песни» («Маторныя песні») у 1940 г., таксама за 4 гады да смерці паэта), але яны адчувалі сябе сіратамі.

Як хапіла М. Багдановічу адзінай кнігі з даведзенай у ёй трывалай жыццёвай пазіцыяй, каб стаць сусветна вядомым майстрам слова, так хапіла і балгарскаму чытачу адзінага перакладнога зборніка

паэзіі беларускага аўтара, каб прызнаць за ім магутную сілу беларускага слова, якое сапраўды здольна перадаваць усе пачуцці і «рухі чалавечай душы». Цяпер у балгарскага чытача і крытыка не засталася ніякіх сумненняў наконт слоў Г. Вылчава пра сузор’е трох паэтаў і права М. Багдановіча знаходзіцца поплец з двума агульнапрызнанымі песнярамі беларускай зямлі – Янкам Купалам і Якубам Коласам. Перакладаючы вершы М. Багдановіча, А. Германаў адзначыў: «Разам з Янкам Купалам, Якубам Коласам Багдановіч дае больш поўны малюнак, шырокі погляд на духоўны свет беларусаў» [14, с. 121]. Вершы трох класікаў былі аб’яднаны пад адной вокладкай у зборніку «Могъщият триптих» («Магутны трыптых», 2002). У зборнік уключаны і новыя пераклады вершаў «Мойте песни» («Мае песні»), «Слуцките тъкачки» («Слуцкія ткачыхі»), «Триолет» («Трыялет»), «Сред разцьфналите вишни...» («Па-над белым пухам вішняў...»), «Не ме кукай...» («Не кувай ты, шэрая зязюля») Н. Вылчава; «Топла вечер» («Цёплы вечар, ціхі вецер, свежы стог...»), «Лека нощ» («Добрай ночы, зара-зараніца...»), «Привет, живот» («Прывет табе, жыццё на волі...»), «Плачеше хладното лято» («Плакала лета, зямлю пакідаючы...») З. Васілевай. Апошняя імкнулася выбіраць вершы, блізкія яе ўласнаму мастацкаму светаадчуванню. Такім чынам, М. Багдановічу, як нікому з беларускіх паэтаў, пашчасціла мець некалькі перакладчыкаў на балгарскую мову, кожны з якіх імкнуўся па-свойму перадаць мастацкую вобразнасць вершаў беларускага класіка. Больш поўнае выяўленне спецыфікі творчай манеры М. Багдановіча было ажыццёўлена дзякуючы аналізу перакладаў, які вельмі годна выканала балгарская даследчыца Р. Т. Станкевіч у раздзеле «Паэзія Максіма Багдановіча і яе балгарскае ўзнаўленне» [15]. Даследчыца падышла да справы вельмі грунтоўна і, абапіраючыся на шматлікія працы па перакладазнаўстве, выдатнае веданне беларускага і сусветнага літаратурнага працэсу, а таксама дасканалы арыентуючыся ў беларуска-балгарскіх літаратурных сувязях, падрабязна прааналізавала не толькі арганізацыю сэнсавай напоўненасці вершаў М. Багдановіча, але і іх сінтаксічную структуру, фанетычны лад. Высновы Р. Т. Станкевіч яшчэ больш аб’ектыўныя таму, што яна не толькі разглядала пераклады розных аўтараў аднаго і таго ж верша, але і параўноўвала тэксты на балгарскай і рускай мовах. У выніку адным з лепшых інтэрпрэтатараў паэзіі М. Багдановіча Р. Т. Станкевіч назвала Х. Папова, бо «яму ўласцівы поўны ўваход у тэкст і падтэкст перакладаемага твора, пранікненне ў мастацкую сутнасць арыгінала да такой ступені, што ўжо немагчыма адрозніць “дзе чыя кроў”, здольнасць вышукваць у арыгінале і перадаць у перакладзе музычнасць рытма і дзіўную пластычнасць метафар, захоўваць непасрэднасць і свежасць паэтычнага бачання беларуса» [15, с. 231]. На думку даследчыцы, З. Васілева часцей адступае ад арыгінала і прыўносіць у пераклад сваё індывідуальнае мастацкае адчуванне і бачанне.

Для справядлівасці трэба дадаць, што аналізаваць балгарскія пераклады твораў беларускага класіка, акрамя Р. Т. Станкевіч, спрабавала і Т. І. Жыркевіч. У артыкуле «Раманс М. Багдановіча ў двух перакладах на балгарскую мову» даследчыца адзначыла перавагу Х. Папова перад Н. Вылчавым, паколькі апошні «зрабіў акцэнт на ідэйна-эмацыянальным змесце лірыкі беларускага паэта, таму мы знаходзім шмат лексічных недакладнасцей» [16, с. 388].

Хацелася б яшчэ дадаць, што М. Багдановіч амаль да кожнай са славянскіх літаратур меў дачыненне або як перакладчык, або як крытык і даследчык фальклору, побыту, гісторыі, літаратурнага працэсу. Аднак, нягледзячы на гэта, іншыя славянскія краіны мала ў чым пераўзышлі балгарскіх перакладчыкаў, а дзесьці нават не ўзняліся да той вышыні, якой дасягнулі балгарская літаратурная крытыка і перакладазнаўства. Да гэтага часу не выйшла ніводнага зборніка вершаў М. Багдановіча на чэшскай і сербскай мовах, па-польску творчасць паэта прадстаўлена адным, як і ў Балгарыі, асобным зборнікам «Роезје wybrane» («Выбраная паэзія»), падрыхтаваным у 1973 г. Я. Гушчам, і некаторымі творами ў «Анталогіі беларускай паэзіі» і «Вершах беларускіх». Украінскія літаратуразнаўцы надаюць большую ўвагу артыкулам М. Багдановіча пра Украіну, чым яго паэзіі. Такім чынам, балгарская літаратура мае чым пахваліцца ў плане асэнсавання творчай спадчыны М. Багдановіча. Сёння яго вершы ў перакладзе Х. Папова можна чытаць не толькі ў зборніку «Златні струны», але і ў «Анталогіі беларускай паэзіі» (2000), у перакладзе Н. Вылчава – у кнізе «Беларская мая тетрадка» («Мой беларускі нататнік», 2000). Звесткі пра жыццё і творчасць М. Багдановіча, а таксама пераклады яго вершаў змешчаны і ў інтэрнэт-прасторы на старонках www.literaturesviat.com, www.liternet.bg, www.stihi.ru. Не абмінулі ўвагай М. Багдановіча і ўкладальнікі «Анталогіі беларускай прозы» (2005), куды ўвайшло «Апавяданне аб іконніку і залатару, людзях мудрых і красамоўных, кнігалюбцам нейкім дзеля славы божай ды размнажэння добра паспалітага выдздзенае», пра якое У. Караткевіч у эсе «Летапісец» напісаў, што не ведае ў беларускай гістарычнай літаратуры лепшага твора.

Такім чынам, творчасць М. Багдановіча знайшла шырокі водгук у балгарскай літаратурнай прасторы, і, хоць адкрыць самабытны талент удалося не адразу, сёння творчая спадчына беларускага песняра ацэнена ў Балгарыі паўнаважна, імя ўнікальнага мастака слова, дзякуючы якому беларуская літаратура дасягнула небывалага развіцця ў «шырыню, глыбіню і шматколернасць», заслужана ўнесена ў спіс перадавых імён беларускай літаратуры.

БІБЛІЯГРАФІЧНЫ СПІС (*REFERENCES*)

1. *Грамька М.* Пясняр сноў і чараў // *Полымя*. 1923. № 3/4. С. 109–111 [Gramyka M. Pjasnjarsnow i charaw. *Polymja*. 1923. No. 3/4. P. 109–111 (in Belarus.)].
2. *Марчевскі М.* Беларуская літаратура // *Літаратурен свят* [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://literaturensviat.com/?p=59325> (дата звароту: 17.11.2015).
3. *Станкевіч Р. Т.* Балгарская літаратура і М. Багдановіч // *Максім Багдановіч : энцыклапедыя / склад.: І. У. Саламевіч, М. В. Трус*. Мінск, 2011.
4. *Вълчев Г.* Приобщения. Литературни контакти и аналогии. София, 1971.
5. *Богдановіч А.* Матэрыялы к біяграфіі Максіма Адамовіча Богдановіча // *Максім Багдановіч. Пясняр чыстае красы: успаміны, артыкулы, прысвячэнні*. Мінск, 2011.
6. *Огурцов Н.* [Из воспоминаний] // *Максім Багдановіч. Пясняр чыстае красы : успаміны, артыкулы, прысвячэнні*. Мінск, 2011.
7. *Багдановіч М.* Поўны збор твораў : у 3 т. Мінск, 1993. Т. 2.
8. *Константинов Г.* Найден Геров [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://literaturensviat.com/?p=59325> (дата звароту: 20.11.2015).
9. *Караткевіч У.* Летапісец (да 75-годдзя з дня нараджэння М. Багдановіча) [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://karatkevi.ch/biblio/bel/postati/letapisec.html> (дата звароту: 20.11.2015).
10. *Бярозкін Р.* Чалавек напярэдвесні. Расказ пра Максіма. Мінск, 1986.
11. *Зарев П.* История на българската литературна критика : в 3 т. София, 1989. Т. 1.
12. *Багдановіч М.* Златни струни / перев. Х. Попов. София, 1984.
13. *Лойка А.* Максім Багдановіч. Мінск, 1966.
14. *Гардзіцкі А.* Сафійскія гутаркі // *Вачыма сяброў : гутаркі пра літаратуру*. Мінск, 1977.
15. *Станкевіч Р. Т.* Янка Купала, Якуб Колас и Максим Богданович в Болгарии. Генезис и специфика рецепции. Минск, 2005.
16. *Жыркевіч Т. І.* Раманс Максіма Багдановіча ў двух перакладах на балгарскую мову // *Белорусская литература и мировой литературный процесс : междунар. науч. сб. Полоцк, 2007. Вып. 2. С. 384–388* [Zhyrkevich T. I. Ramans Maksima Bagdanovicha w dwuh perakladah na balgarskuju movu. *Belorusskaya literatura i mirovoi literaturnyi protsess : mezhdunar. nauchn. sb. Polotsk, 2007. Vol. 2. P. 384–388* (in Belarus.)].

*Артыкул паступіў у рэдкалегію 23.05.2016.
Received by editorial board 23.05.2016.*